

mâil ve Suyolcuzâde Mustafa efendiler önde gelenleridir. Derviş Ali Hâfız Osman'ın da ilk hocası olup yaşlılığı sebebiyle bu kabiliyetli gençle gerektiği gibi meşgul olamayınca onu Suyolcuzâde'ye göndermiştir.

Talebelerinden olan Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın, sadrazamlığı sırasında Derviş Ali'nin kendisini ziyaretinde hocasını şeyhülislâmların karşılandığı noktadan karşılayıp elini öperek ona protokol üstü saygı gösterdiği ve makamında yanına oturttuğu kaynaklarda zikredilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Suyolcuzâde, *Devhatü'l-küttâb*, s. 49; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 82, 336; Habîb, *Hat ve Hattâtân*, İstanbul 1305, s. 126-127; Clément Huart, *Les Calligraphes et les miniaturistes de l'Orient Musulman*, Paris 1908, s. 137; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/2, s. 557-558; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, ts. (Yayın Matbaacılık), s. 100-101; M. Uğur Derman, *Türk Hat Sanatının Şâheserleri*, İstanbul 1982, nr. 12; a.mlf., *İslâm Mîrâsında Hat San'atı*, İstanbul 1992, s. 199; "Derviş Ali", *TA*, XIII, 110; R. Ekrem Koçu, "Ali", *İst.A*, II, 612.

M. UĞUR DERMAN

DERVİŞ ALİ, Esved

(ö. 1023/1614)

Türk dinî eserler bestekârı ve zâkirbaşı.

Buğday tenli olmasından dolayı "Esved" lakabı ile şöhret bulmuştur. Babası Kebapçızâde Bostan Efendi'dir. Kaynaklarda hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamakla beraber Bursa'da doğduğu ve burada yaşadığı bilinmektedir.

Küçük yaşta devrin üstatlarından müsiki dersleri almaya başladı. Henüz çocukluk çağında iken bestelediği eserlerle dikkati çekti. Bir müddet sonra, Ahmed Paşa Zâviyesi'nin bânisi Şeyh Hayreddin Efendi zamanında tekkenin zâkirbaşılığına getirildi. Bu vazifede iken genç yaşta vefat etti ve Murâdiye'de Beşikçiler Kapısı civarındaki mezarlığa defnedildi.

Kuvvetli bir hâfızaya ve tabii bir ses güzelliğine sahip olan Derviş Ali, bu özellikleriyle zamanın önde gelen zâkirbaşılırları arasında yer almıştır. Ayrıca bestelediği eserlerle de bestekârlık sahasındaki kudretini ortaya koymuştur. Özellikle murabba ve savtlarda gösterdiği başarı müsikîşinaslar arasında büyük takdir görmüş, ancak bu eserlerinden hiçbirini günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Belîğ, *Güldeste*, s. 523-524; Mehmed Râşid, *Zübdetü'l-vekâyi*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih, nr. 89, vr. 320^a-321^b; Mehmed Fahreddin, *Gülzâr-ı İrfân*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Şer'iyye, nr. 1098, vr. 349^b-350^a; Mahmut Ragıp Gazimihal, *Bursa'da Musiki*, Bursa 1943, s. 11-12.

NURİ ÖZCAN

DERVİŞ ALİ, İmam,

(ö. 1127/1715)

Türk hattatı.

Kendisinden önce yaşayan aynı adlı hattattan ayırt edilmek için "İkinci", "Anbârizâde" veya "İmam" lakaplarıyla anılır. İstanbul'da doğdu. Babası Anbarcızâde lakabıyla tanınırdı. Sülüs ve nesih yazılarını Ağakapılı İsmâil Efendi'den öğrenip icâzet almakla beraber Hâfız Osman'la da yakınlığı olmuş ve ondan faydalanmıştır. Sultanhamam-Marpuççular semtinde yenilenmiş haliyle Marpuççular Camii adı altında ibadete açık olan ve Alacamescid diye de bilinen Çelebi-oğlu Mescidi'nde imamlık yapmış, birçok mushaf, en'âm ve evrâd-ı şerîfe yazmıştır. Mevlevî olan Derviş Ali, vefatında Karacaahmet Mezarlığı'ndaki Miskinler Tekkesi yakınına defnedilmiştir. Yetiştirdiği talebeler arasında İsmâil Zühdi Ağa (Eski Zühdi) ve aynı zamanda damadı olan Hüseyin Hablî zikre değer hattatlardandır.

BİBLİYOGRAFYA :

Suyolcuzâde, *Devhatü'l-küttâb*, s. 50; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 338; Habîb, *Hat ve Hattâtân*, İstanbul 1305, s. 127; Clément Huart, *Les Calligraphes et les miniaturistes de l'Orient Musulman*, Paris 1908, s. 151; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, ts. (Yayın Matbaacılık), s. 123.

M. UĞUR DERMAN

DERVİŞ ALİ, Kudümzen

(XVIII. yüzyıl)

Türk dinî ve din dışı eserler bestekârı.

Filibe'de doğdu. Doğum ve ölüm tarihleriyle ailesi hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Mevleviyye tarikatına intisap etti. Edirne Mevlevihânesi'nde çilesini tamamladıktan sonra hayatını burada geçirdi. Müsikideki ilk bilgilerini devrin üstatlarından edinerek kendisini yetiştirdi. Adıyla birlikte zikredilen "Kudümzen" lakabından, Edirne Mevlevihânesi'nin kudümzenleri arasında yer aldığı anlaşılmaktadır. Müsikîye olan kabiliyetinin yanı sıra tabii bir ses güzelli-

ğine de sahip olan Derviş Ali'nin hayatının son yılları hakkında da bilgi bulunmamaktadır.

Bestelediği dinî ve din dışı eserlerle XVIII. yüzyılın ilk yarısında üne kavuşan Derviş Ali'nin şöhretinin en parlak zamanı Sultan II. Mustafa devridir (1695-1703). Birtakım ilâhiler de bestelemiş, ancak daha çok din dışı sahadaki eserleriyle tanınmıştır. Ebûshakzâde Esad Efendi onun otuz civarında eser bestelediğini kaydetmektedir. Çeşitli el yazması güfte mecmualarında bazı eserlerine rastlanmaktaysa da bunlardan hiçbirinin notası günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Esad Efendi, *Atrabü'l-âsar*, İÜ Ktp., TY, nr. 6204, vr. 17^a; *Mecmûa*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Manzum, nr. 650, vr. 47^b; *Mecmûa*, Süleymaniye Ktp., Kadızâde Burhâneddin, nr. 47, vr. 105^b; Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1940, s. 308-309; a.mlf., "Edirne'de Yetişen Musikişinaslar", *Damla Mecmuası* (yeni seri), sy. 9, Edirne 1948, s. 139; Ergun, *Antoloji*, I, 125, 281-282.

NURİ ÖZCAN

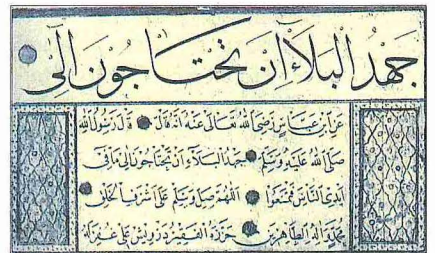
DERVİŞ ALİ, Üçüncü

(ö. 1200/1786)

Türk hattatı.

Kendisinden önce yaşayan ve aynı adı taşıyan iki hattattan ayırt edilmek için "Üçüncü" veya "Sâlis" lakabıyla anılır. Doğru bölgesinden İstanbul'a gelerek Sinan Paşa Medresesi'ne yerleşti; sülüs-nesih yazılarını Hüseyin Hablî'den meşkederek icâzet aldı. Hocasının vefat yılı olan 1157'den (1744) en az yirmi yıl kadar önce doğduğu tahmin edilebilir. Kalerhâne Camii'nin hatipliğini de yapan Derviş Ali, Receb 1200'de (Mayıs 1786) evinde asılı olarak bulunmuştur; gömüldüğü yer belli değildir. Halen İstanbul'da Deniz Müzesi'nde bulunan ve nere-

Derviş Ali'ye (Üçüncü) ait sülüs-nesih bir kıta (M. Uğur Derman koleksiyonu)

den geldiği tesbit edilemeyen Derviş Ali adlı hattata ait kabir kitâbesinde (Envanter nr. 979) ölüm tarihi 1192 (1778) olarak verilmektedir. Bu kitâbede yazılı olan tarih mi yanlıştır, yoksa adı geçen Derviş Ali kaynaklarda yer almayan bir dördüncü Derviş Ali midir, bu hususta kesin sonuca varmak eldeki bilgilerle mümkün olmamaktadır.

Derviş Ali, Hüseyin Hablî-İmam Derviş Ali üzerinden Hâfız Osman'a varan yazı üslubunu bütün asâletleyle devam ettiren, ancak kıymeti derecesinde tanınmayan hattatlardandır; yazısı da nâdirdir. Mustafa Râkım gibi bir üstada yetişme çağlarında bir müddet hocalık ettiği bilinmektedir (Râkım'ın bir hat icâzetnâmesinde bunu belirtşi hakkında bk. A. Süheyl Ünver, *Türk Yazı Çeşitleri*, s. 31'deki fotoğraf). Esasen Râkım'ın sanat hayatındaki bir devrinin nesih yazıları Derviş Ali hattına benzerlik gösterir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 340; A. Süheyl Ünver, *Türk Yazı Çeşitleri*, İstanbul 1953, s. 31'deki fotoğraf; R. Ekrem Koçu, "Ali Derviş", *İst.A.*, II, 612.

M. UĞUR DERMAN

DERVİŞ ALİ DEDE

(bk. ALİ ŞİRUGANİ).

DERVİŞ BORUSU

(bk. NEFİR).

DERVİŞ MEHMED

Kanûnî Sultan Süleyman döneminde
(1520-1566)

yaşadığı sanılan,

Osmanlı hânedanının şeceresine dair
Sühbatü'l-ahbâr adlı eserin müellifi
(bk. SÜBHATÜ'L-AHBÂR).

DERVİŞ MEHMED, Kevkeb

(ö. 1129/1717)

Türk hattatı.

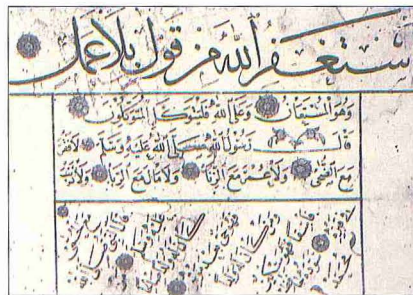
Anadolu'nun bir şehrinden Edirne'ye gelip yerleşmiş, bu arada Hâfız Osman'dan İstanbul'da aklâm-ı sitte*yi meşkedip icâzet almıştır. Gözü ile kulağı arasında bir tik bulunduğu için Kevkeb (yıldız) lakabıyla anılmıştır. Fakat yazılarını imzalarken bu lakabını kullanmamıştır.

Kıraat ilminde söz sahibi olduğu gibi Halvetî tarikatında Yoğurtçular Şeyhi ay-

nı zamanda -hat öğrencilerinden- Mustafa Efendi'nin halifesi de olan Derviş Mehmed, sanatında Hâfız Osman'a en fazla yaklaşan ve onun gibi yazan hattatlardandır. Fakat hoca hakkına riayetsizliği yüzünden hat sanatındaki yıldızı sönmüş ve ömrünün son devresi nasipsiz geçmiştir. Osmanlı Devleti'nin İstanbul yerine daha çok Edirne'den idare edildiği XVII. yüzyıl sonlarında devlet ricâlinden birisi, Hâfız Osman'a pey olarak İstanbul'a bir kese akçe gönderip kendisi için mushaf yazmasını rica eder, o da başlayıp üçte birine kadar gelir. Derviş Mehmed Edirne'de bu durumdan haberdar olunca siparişi yapan kişiye Hâfız Osman'ın hasta ve yaşlı olduğunu, mushafı kendisinin daha güzel ve çabuk yazacağını söyler (bu hadise tahminen Hâfız Osman'a felç gelip de yeniden iyileştiği 1107'den [1695] sonra meydana gelmiş olmalıdır). Bunun üzerine pey akçesi Hâfız Osman'dan geri alınıp sipariş iptal edilir, Derviş Mehmed de yeniden bir mushaf yazmaya başlar. Tezhip için gönderildiği İstanbul'daki mücellit dükkânında mushaf cüzlerini gören Hâfız Osman durumu anlar; üzüntü ve kırılgınlığını belli etmeden, "Allah dilediğini siler, dilediğini bırakır; kitapların aslı O'nun yanındadır" meâlindeki âyeti (er-Ra'd 13/39) okumakla yetinir. Derviş Mehmed yazdığı mushafın henüz üçte birine varmadan kalemini açarken iki parmağını kalemтірашla keser; açılan yara bir yıl kapanmaz ve mushafı tamamlayamadığı gibi hat sanatından da uzak kalır.

Edirne'de vefat eden Derviş Mehmed'in talebeleri arasında Abdullah Vefâî (ö. 1141/1729) ve Şuğlî Ahmed Dede (ö. 1140/1728) adlı Edirneli iki hattat ön sırayı alır. Bunlardan Şuğlî'nin Edirne hat silsilesindeki yeri mühimdir.

Derviş Mehmed'in (Kevkeb) sülüs- nesih bir kitabı
(M. Düzgünman fotoğraf arşivi - Türkpetrol Vakfı)

BİBLİYOGRAFYA :

Suyolcuzâde, *Devhatü'l-küttâb*, s. 110; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 483-484; Habîb, *Hat ve Hattâtân*, İstanbul 1305, s. 150; Clément Huart, *Les Calligraphes et les miniaturistes de l'Orient Musulman*, Paris 1908, s. 162; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, ts. (Yayın Matbaacılık), s. 123; M. Uğur Derman, "Edirne Hattatları ve Edirne'nin Yazı Tarihimizdeki Yeri", *Edirne: Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara 1965, s. 313; *İst.A.*, VIII, 4502-4503.

M. UĞUR DERMAN

DERVİŞ MEHMED PAŞA

(ö. 1065/1655)

Osmanlı sadrazamı.

Hayatının ilk yılları hakkında bilgi yoktur. Kaynaklarda, Çerkez asıllı olup Sadrazam Tabanyası Mehmed Paşa'nın ket-hüdâsı olarak 1635-1636 Revan Seferi'ne katıldığı, Revan'ın zaptından sonra önemli miktarda ganimet elde ettiği belirtilir. Daha sonra Şam beylerbeyi ve Musul muhafızı Küçük Ahmed Paşa'nın şehid olması üzerine Musul muhafızlığına tayin edildi, ardından 1637'de Şam beylerbeyi oldu (BA, MD, nr. 87, hk. 254). Bu eyaletteki görevi sırasında hacıların yol güvenliği ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması, Ma'noğlu'na ait emläke el konulması ve özellikle Trablusşam'da çeşitli fesat hareketlerinde bulunan Seyfoğulları'nın te'dibi gibi meselelerle uğraştı (BA, MD, nr. 85, hk. 403; nr. 88, hk. 122, 155, 200). Ardından 1638'de katıldığı Bağdat Seferi sırasında Şam'dan Diyarbakir beylerbeyiliğine nakledildi. Savaşta beraberindeki sancak beyleri ve diğer birliklerle Kerkük yöresinde çarhacılık (asker öncülüğü) yapmak ve askeri harekâta bulunmakla görevlendirildi.

Bağdat'ın geri alınışından sonra beylerbeyiliğe getirilen Küçük Hasan Paşa'nın azli üzerine Sadrazam Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın arzı ile Bağdat beylerbeyi oldu (5 Mayıs 1639). Bu görevi sırasında giriştiği bazı ticarî ve iktisadî faaliyetlerle oldukça zenginleşti. Bağdat beylerbeyiliğinden ayrıldıktan sonra 1642'de ikinci defa Diyarbakir beylerbeyiliğine getirildi. Ardından belirli aralıklarla iki defa Anadolu, iki defa Silistre, bir ara da Bosna beylerbeyliğinde bulunan Derviş Paşa çeşitli iç meselelerle uğraştı, özellikle Girit Savaşı sebebiyle Çanakkale Boğazı'nı abluka altına alan Venedikliler'i karadan yaptığı tahkimat ile bertaraf ederek donanmanın Boğaz'dan çıkışını sağladı (1649). Bu arada Ce-